[2018] 4 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 560

ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਕਰਨਲ ਵਿਜੇਨਾਥ ਝਾਅ

ਬਨਾਮ

ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਹੋਰ

(2013 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 2020)

ਮਈ 18, 2018

[ਏ. ਕੇ. ਸੀਕਰੀ ਅਤੇ ਅਸ਼ੋਕ ਭੂਸ਼ਣ, ਜੇ.ਜੇ.]

ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਐਕਟ, 2007:

ਸੈਕਸ਼ਨ 3 (o) - ਕਮਿਸ਼ਨਡ ਅਫਸਰ (ਅਪੀਲਕਰਤਾ) ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ - ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸੰਗਠਨ (DGQA) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ - DGQA ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਸਥਾਈ ਸੈਕੰਡਮੈਂਟ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ- ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਇਨਕਾਰ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ - ਵਿਚਾਰਯੋਗ ਨਾ ਮੰਨਕੇ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ- ਅਪੀਲ 'ਤੇ, ਕਿਹਾ ਕਿ : ਧਾਰਾ 3 (ਓ) ਅਧੀਨ ਗਣਨਾਵਾਂ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਆਰਮੀ,ਐਕਟ ਨੇਵੀ ਐਕਟ ਅਤੇ ਏਅਰ ਫੋਰਸ ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ, - ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਵਾਦਿਤ ਆਦੇਸ਼ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ- ਇਸ ਲਈ, ਆਰਮੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 3 (ਓ) -ਉਪ-ਧਾਰਾ 27 ਅਤੇ 33 ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੇਵਾ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ- ਆਰਮੀ ਐਕਟ, 1950-ਉਪ-ਧਾਰਾ 27 ਅਤੇ 33-ਨੇਵੀ ਐਕਟ, 1957- ਏਅਰ ਫੋਰਸ ਐਕਟ, 1950.

ਅਪੀਲ ਖਾਰਜ ਕਰਦਿਆਂ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ

ਕਿਹਾ: 1. ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਐਕਟ, 2007 ਨੂੰ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੁਆਰਾ ਆਰਮੀ ਐਕਟ, 1950, ਨੇਵੀ ਐਕਟ, 1957 ਅਤੇ ਏਅਰ ਫੋਰਸ ਐਕਟ

1950 ਦੇ ਅਧੀਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ, ਦਾਖਲੇ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਵਾਦਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਜਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 12] [566-A-B]

2. ਸੇਵਾ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਇੱਕ ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਹੈ। 2007 ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 3 (ਓ) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਗਣਨਾਵਾਂ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਆਰਮੀ ਐਕਟ, 1950, ਨੇਵੀ ਐਕਟ, 1957 ਅਤੇ ਏਅਰ ਫੋਰਸ ਐਕਟ, 1950 ਦੇ ਅਧੀਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। ਆਖ਼ਰੀ ਗਣਨਾ, ਅਰਥਾਤ, ਧਾਰਾ 3 (ਓ) ਦੀ (iv) "ਕੋਈ ਹੋਰ ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਜੋ ਵੀ ਹੋਵੇ," ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਵੇ; ਅਜਿਹਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਗਣਨਾ ਬਹੁਤ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਜੋ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਬਾਕੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ "ਕੋਈ ਹੋਰ ਮਾਮਲਾ" ਸ਼ਬਦ ਹੋਰ ਤਿੰਨ ਗਣਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 3 (ਓ) ਦੇ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਰਵਿਸ ਮੈਟਰ ਬਣਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਪੂਰਵ-ਸ਼ਰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕਿਸੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਜੋਂ ਸਮਝਣ ਲਈ, ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 14] [567-C-E]

XXXXXX

3. ਤੱਥਾਂ ਤੋਂ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲੇ, ਰੱਖਿਆ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿਭਾਗ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਜਨਰਲ ਆਫ ਕੁਆਲਿਟੀ ਅਸ਼ੋਰੈਂਸ (DGQA) ਵਿੱਚ ਦੋ ਸਾਲ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੋ ਸਾਲ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ। 06.06.2007 ਨੂੰ, ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਜਨਰਲ ਆਫ ਕੁਆਲਿਟੀ ਅਸ਼ੋਰੈਂਸ (DGQA) ਵਿੱਚ ਸਥਾਈ ਦੂਜੇ ਲਈ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਦਾਅਵੇ 'ਤੇ ਕੁਆਲਟੀ ਅਸ਼ੋਰੈਂਸ ਸਿਲੈਕਸ਼ਨ ਬੋਰਡ

(QASB) ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ ਕੁਆਲਟੀ ਅਸ਼ੋਰੈਂਸ ਸਿਲੈਕਸ਼ਨ ਬੋਰਡ (QASB) ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਈ ਸੈਕੰਡਮੈਂਟ ਲਈ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। DGQA ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲੇ, ਰੱਖਿਆ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੰਗਠਨ ਹੈ ਅਤੇ DGQA ਦੇ ਚੋਣ ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਫੌਜੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਸਥਾਈ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। DGQA ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਸਥਾਈ ਸੈਕੰਡਮੈਂਟ ਨਾ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਮਿਸ਼ਨਡ ਅਫਸਰ ਵਜੋਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। [ਪੈਰਾ 15] [567-F-H; 568-A]

4. ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜੋ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਉਹ ਸੀ ਕੁਆਲਟੀ ਅਸ਼ੋਰੈਂਸ ਸਿਲੈਕਸ਼ਨ ਬੋਰਡ (QASB) ਦੁਆਰਾ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਜਨਰਲ ਆਫ ਕੁਆਲਿਟੀ ਅਸ਼ੋਰੈਂਸ (DGQA) ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਸਥਾਈ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ। ਕਿਸੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਸਥਾਈ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ, ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਥਾਈ ਸੈਕੰਡਮੈਂਟ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਅਰਥਾਤ 28.10.1978 ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੇ ਓ.ਐਮ. ਮਿਤੀ 22.12.1993. ਅਰਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਚੋਣ ਨਾ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਸੰਸਥਾ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਯਾਨੀ DGQA ਦੇ QASB ਦੁਆਰਾ। ਇਸ ਲਈ, ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਐਕਟ, 2007 ਦੀ ਧਾਰਾ 3 (ਓ) ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੇਵਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। (Paras 22, 23) [573-C-E]

XXXXXX

5. ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਧਾਰਾ 27 ਦੀ ਕੋਈ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਰਮੀ ਐਕਟ, 1950 ਦੀ ਧਾਰਾ 27 ਪੀੜਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਉਪਾਅ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਕਮਾਂਡਿੰਗ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਗਲਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਕਮਾਂਡਿੰਗ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਕਿਸੇ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਕਿਸੇ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ। [ਪੈਰਾ 25] [574-B]

6. ਆਰਮੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 33 "ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਤਹਿਤ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ" ਦੀ ਬਚਤ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਵਸਥਾ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਆਰਮੀ ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 33 ਦੀ ਕੋਈ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਆਰਮੀ ਐਕਟ ਜਾਂ ਲਾਗੂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। (Paras 26, 27) [574-C, F]

ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਕਰਨਲ ਜੀ.ਐਸ. ਗਰੇਵਾਲ **(2014) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 303**; ਮੁਹੰਮਦ ਅੰਸਾਰੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ **(2017) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 740: [2017] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 422** - ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

<u>ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ</u>

(2014) 7 SCC 303	ਦਾ ਹਵਾਲਾ	ਪੈਰਾ 8
[2017] 1 SCR 422	ਦਾ ਹਵਾਲਾ	ਪੈਰਾ 8

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: 2013 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 2020

ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਖੇਤਰੀ ਬੈਂਚ ਲਖਨਊ ਵੱਲੋਂ 2011/ਐਮ.ਏ. ਨੰਬਰ 72/2012 ਦੇ ਓ.ਏ. ਨੰਬਰ 104 ਵਿੱਚ ਲਖਨਊ ਵਿਖੇ 23.08.2012/11.09.2012 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ।

ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਕਰਨਲ ਵਿਜਯੰਤ ਝਾਅ (ਨਿੱਜੀ ਤੋਰ 'ਤੇ)

ਸੰਦੀਪ ਸੇਠੀ, ਵਧੀਕ ਸੋਲੀਸਿਟਰ ਜਨਰਲ (ASG), ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਲਕਾ ਅਗਰਵਾਲ, ਐਮ.ਕੇ ਮਰੋਰੀਆ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗੌਤਮ, ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੇ ਐਡਵੋਕੇਟ।

XXXXXX

ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਕਰਨਲ ਵਿਜੇਨਾਥ ਝਾਅ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ 563

ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾਂ ਹੇਠ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ

ਅਸ਼ੋਕ ਭੂਸ਼ਣ, ਜੇ. ਅਸੀਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਸੰਦੀਪ ਸੇਠੀ, ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਧੀਕ ਸਾਲਿਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਣਿਆ ਹੈ।

2. ਇਹ ਅਪੀਲ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਖੇਤਰੀ ਬੈਂਚ ਲਖਨਊ ਦੁਆਰਾ 23.08.2012 ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਂਦਿਆਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ 2011 ਦੇ ਓ.ਏ. ਨੰਬਰ 104 ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਯੋਗ ਨਾ ਮੰਨਕੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਸਬੰਧਤ ਅਥਾਰਟੀ ਕੋਲ ਇਸ ਨੂੰ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

3. ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ ਉਠਾਏ ਗਏ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨੋਟ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕੇਸ ਦੇ ਸੰਖੇਪ ਤੱਥ ਇਹ ਹਨ:

ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ 11.03.1989 ਨੂੰ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ 31.05.2004 ਤੋਂ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਜਨਰਲ ਆਫ਼ ਕੁਆਲਿਟੀ ਅਸ਼ੋਰੈਂਸ (DGQA) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਦੋ ਸਾਲ ਪੂਰੇ ਹੋਣ 'ਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ DGEME ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਵਦੇਸ਼ੀਕਰਨ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਕੁਆਲਟੀ ਐਸ਼ੋਰੈਂਸ ਸਿਲੈਕਸ਼ਨ ਬੋਰਡ (QASB) ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ DGQA ਸੰਗਠਨ ਵਿਖੇ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਕਰਨਲ ਅਤੇ ਮੇਜਰ ਰੈਂਕ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸਥਾਈ ਸੈਕੰਡਮੈਂਟ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ QASB ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਈ ਸੈਕੰਡਮੈਂਟ ਲਈ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ DGQA ਵਿੱਚ ਸਥਾਈ ਸੈਕੰਡਮੈਂਟ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ। ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਦੋਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ, ਸ਼ਿਕਾਇਤ DGQA ਸੰਗਠਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਭਾਰਤ ਸੰਘ, ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲੇ, ਰੱਖਿਆ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿਭਾਗ ਨੇ 17.12.2007 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। 2011 ਦਾ ਓ.ਏ. ਨੰਬਰ 104 ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਖੇਤਰੀ ਬੈਂਚ, ਲਖਨਊ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 17.12.2007 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਉਹ DGQA ਸੰਗਠਨ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਲਾਭਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਥਾਈ ਦੂਜਾ ਦਰਜਾ ਦੇਵੇ।

4. ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੁਆਰਾ ਓ.ਏ. ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਵਾਬੀ ਹਲਫਨਾਮਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਓ.ਏ. ਨੂੰ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੁਆਰਾ 23.08.2012 ਨੂੰ ਸੁਣਵਾਈ ਲਈ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਮੁੱਢਲਾ ਇਤਰਾਜ਼ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਓ.ਏ. ਵਿੱਚ ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਰਾਹਤ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਮੁੱਢਲੇ ਇਤਰਾਜ਼ 'ਤੇ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ ਅਤੇ 23.08.2012 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਓ.ਏ.

ਵਿਚਾਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪੈਰਾ 16 ਨੂੰ ਕੱਢਣਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ ਜੋ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਹੈ:

XXXXXX

"16. ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੀ ਮੁੱਖ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਰਥਿਤ, ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਜਨਰਲ ਆਫ਼ ਕੁਆਲਿਟੀ ਅਸ਼ੋਰੈਂਸ (DGQA) ਸੰਗਠਨ ਲਈ ਵਿਚਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਆਰਮੀ ਐਕਟ ਅਤੇ ਆਰਮੀ ਰੂਲਜ਼ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ, ਅਤੇ ਇਹ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਸੰਸਥਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ, ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਆਰਮੀ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਸਥਾਈ ਸੈਕੰਡਮੈਂਟ ਦੇ ਦੂਜੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਰਵਿਸ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਦੀ ਕੋਈ ਭੂਮਿਕਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਜਨਰਲ ਆਫ਼ ਕੁਆਲਿਟੀ ਅਸ਼ੋਰੈਂਸ (DGQA) ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਆਰਮੀ ਐਕਟ ਜਾਂ ਆਰਮੀ ਰੂਲਜ਼ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ DGQA ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਸਹੀ ਫੋਰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੂਲ ਅਰਜ਼ੀ ਵਿਚਾਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਨੈਕਾਰ ਨੂੰ ਸਬੰਧਤ ਅਥਾਰਟੀ ਕੋਲ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਨਾਲ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

5. ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਇੱਕ ਵਿਭਿੰਨ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ 11.09.2012 ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਅਪੀਲ 23.08.2012 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਅਤੇ 11.09.2012 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

6. ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਵਾਬੀ ਹਲਫਨਾਮਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਓ.ਏ. ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ

ਦੁਆਰਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਰਾਹਤ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਚਾਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ।

7. ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਜਨਰਲ ਆਫ਼ ਕੁਆਲਿਟੀ ਅਸ਼ੋਰੈਂਸ (DGQA) ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਰਜਕਾਲ ਪੋਸਟਿੰਗ 'ਤੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਤੋਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ 28.10.1978 ਦੇ ਦਫਤਰੀ ਮੈਮੋਰੰਡਮ ਅਤੇ 22.12.1993 ਦੇ ਦਫਤਰੀ ਮੈਮੋਰੰਡਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸਥਾਈ ਸੈਕੰਡਮੈਂਟ ਲਈ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਜਨਰਲ ਆਫ਼ ਕੁਆਲਿਟੀ ਅਸ਼ੋਰੈਂਸ (DGQA) ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਸੰਗਠਨ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਆਰਮੀ ਐਕਟ, 1950 ਦੇ ਅਧੀਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਾਗਰਿਕ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਕੋਲ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਜਨਰਲ ਆਫ਼ ਕੁਆਲਿਟੀ ਅਸ਼ੋਰੈਂਸ (DGQA) ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਐਕਟ, 2007 ਦੀ ਧਾਰਾ 3 (ਓ) (iv) ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਕੇਸ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਕਤ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਜੋ ਆਰਮੀ ਐਕਟ, 1950 ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ, ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਦਾ ਕਮਿਸ਼ਨਡ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹੁੰਚ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। **ਬ੍ਰਿਗੇਡੀਅਰ ਏ.ਕੇ. ਭੂਟਾਨੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ** ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਬੈਂਚ ਦੇ 19.04.2011 ਨੂੰ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦਲੀਲ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਰਮੀ ਐਕਟ, 1950 ਦੀ ਧਾਰਾ 27 ਅਤੇ 33 ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

XXXXXX

8. ਸ਼੍ਰੀ ਸੰਦੀਪ ਸੇਠੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਵਧੀਕ ਸਾਲਿਸਿਟਰ ਜਨਰਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਦਾਅਵਾ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਐਕਟ, 2007 ਦੀ ਧਾਰਾ 3 (ਓ) ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਸੇਵਾ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਉਹ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਥਾਈ ਸੈਕੰਡਮੈਂਟ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ DGQA ਚੋਣ ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਆਰਮੀ ਐਕਟ ਜਾਂ ਆਰਮੀ ਰੂਲਜ਼ ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਆਦੇਸ਼ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ **ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਬਨਾਮ ਕਰਨਲ ਜੀ.ਐਸ. ਗਰੇਵਾਲ, 2014 (7) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 303** ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਫੈਸਲੇ **ਮੁਹੰਮਦ ਅੰਸਾਰੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ, 2017 (3) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 740** ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੇਵਾ ਮਾਮਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹੈ, ਉਹ ਸੈਨਾ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸੇਵਾ ਮਾਮਲੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਰਮੀ ਐਕਟ, ਆਰਮੀ ਰੂਲਜ਼ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਤਹਿਤ ਨਜਿੱਠਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਫੌਜ ਦੀ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਓ.ਏ. ਨੂੰ ਸਹੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵਿਚਾਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ।

9. ਅਸੀਂ ਧਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਿਕਾਰਡਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

10. ਇਕੋ ਇਕ ਸਵਾਲ ਜਿਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਸਲ ਅਰਜ਼ੀ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਚਾਰਯੋਗ ਸੀ?

11. ਮੁੱਖ ਰਾਹਤ, ਜੋ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੁੱਛੀ ਗਈ ਸੀ। ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੇ 17.12.2007 ਦੇ ਉਸ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਨੂੰ DGQA ਸੰਗਠਨ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਲਾਭਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਥਾਈ ਸੈਕੰਡਮੈਂਟ ਦੇਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਲਈ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (AFT) ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਰਜ਼ੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਉਸ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪੈਰਾ 16 ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਆਰਮੀ ਐਕਟ ਅਤੇ ਆਰਮੀ ਰੂਲਜ਼ ਦੀ ਕੋਈ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ DGQA ਸੰਗਠਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫੌਜੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੂਜਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੇਣ ਵਿਚ ਸਰਵਿਸ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਦੀ ਕੋਈ ਭੂਮਿਕਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, DGQA ਵਿੱਚ ਸੇਵਾ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਆਰਮੀ ਐਕਟ ਜਾਂ ਆਰਮੀ ਰੂਲਜ਼ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

XXXXXX

12. ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਐਕਟ, 2007 ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਐਕਟ, 2007 ਨੂੰ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੁਆਰਾ ਆਰਮੀ ਐਕਟ 1950, ਨੇਵੀ ਐਕਟ 1957 ਅਤੇ ਏਅਰ ਫੋਰਸ ਐਕਟ, 1950 ਦੇ ਅਧੀਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਨਿਯੁਕਤੀਆਂ, ਦਾਖਲੇ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਵਾਦਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਜਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਧਾਰਾ 2 ਐਕਟ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ, ਜੋ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਐਕਟ ਲਈ ਹੈ: -

“(2) ਐਕਟ ਦੀ ਲਾਗੂਤਾ : ਇਸ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਆਰਮੀ ਐਕਟ, 1950, ਨੇਵੀ ਐਕਟ, 1957 ਅਤੇ ਏਅਰ ਫੋਰਸ ਐਕਟ, 1950 ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੀਆਂ।

(2) ਇਹ ਐਕਟ ਆਰਮੀ ਐਕਟ, 1950 ਜਾਂ ਨੇਵੀ ਐਕਟ, 1957 ਜਾਂ ਏਅਰ ਫੋਰਸ ਐਕਟ, 1950 ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਸ਼ਰਿਤਾਂ, ਵਾਰਸਾਂ ਅਤੇ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀਆਂ ਸਮੇਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੇਵਾ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ।

13. ਸੈਕਸ਼ਨ 3 ਇੱਕ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਭਾਗ ਹੈ। ਸੈਕਸ਼ਨ 3 (ਓ) "ਸੇਵਾ ਮਾਮਲਿਆਂ" ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਹੈ: -

“ ਆਰਮੀ ਐਕਟ, 1950 (1950 ਦਾ 46), ਨੇਵੀ ਐਕਟ, 1957 (1957 ਦਾ 62) ਅਤੇ ਏਅਰ ਫੋਰਸ ਐਕਟ, 1950 (1950 ਦਾ 45) ਦੇ ਅਧੀਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ 3 (ਓ) "ਸੇਵਾ ਮਾਮਲਿਆਂ" ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲੇ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ-

(i) ਮਿਹਨਤਾਨਾ (ਭੱਤਿਆਂ ਸਮੇਤ) ਪੈਨਸ਼ਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਲਾਭ;

(ii) ਕਾਰਜਕਾਲ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਨਿਯੁਕਤੀ, ਦਾਖਲਾ ਪ੍ਰੋਬੇਸ਼ਨ, ਪੁਸ਼ਟੀ, ਸੀਨੀਆਰਤਾ, ਸਿਖਲਾਈ, ਤਰੱਕੀ, ਰੀਵਰਸਨ, ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ, ਸੇਵਾਮੁਕਤੀ, ਸੇਵਾ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਅਤੇ ਦੰਡਾਵਲੀ ਕਟੌਤੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ;

(iii) ਸੰਖੇਪ ਨਿਪਟਾਰਾ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਜਿੱਥੇ ਬਰਖਾਸਤਗੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ;

(iv) ਕੋਈ ਹੋਰ ਮਾਮਲਾ, ਜੋ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਮਾਮਲੇ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ -

(i) ਆਰਮੀ ਐਕਟ, 1950 ਦੀ ਧਾਰਾ 18 (1950 ਦਾ 46) ਨੇਵੀ ਐਕਟ, 1957 (1957 ਦਾ 62) ਦੀ ਧਾਰਾ 15 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਅਤੇ ਏਅਰ ਫੋਰਸ ਐਕਟ, 1950 (1950 ਦਾ 45) ਦੀ ਧਾਰਾ 18 ਤਹਿਤ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼; ਅਤੇ

(ii) ਫੌਜ ਐਕਟ, 1950 (1950 ਦਾ 46), ਨੇਵੀ ਐਕਟ, 1957 (1957 ਦਾ 62) ਅਤੇ ਏਅਰ ਫੋਰਸ ਐਕਟ, 1950 (1950 ਦਾ 45) ਦੇ ਅਧੀਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪੋਸਟਿੰਗ 'ਤੇ ਸਥਾਨ ਜਾਂ ਯੂਨਿਟ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਸਮੇਤ ਤਬਾਦਲੇ ਅਤੇ ਤਾਇਨਾਤੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ;

(iii) ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਛੁੱਟੀ;

(iv) ਸੰਖੇਪ ਕੋਰਟ ਮਾਰਸ਼ਲ ਸਿਵਾਏ ਜਿੱਥੇ ਸਜ਼ਾ ਬਰਖਾਸਤਗੀ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਕੈਦ ਦੀ ਹੋਵੇ;

14. ਇਸ ਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਬਾਹਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਉਹ ਹਿੱਸਾ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਲਈ ਢੁਕਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਇੱਕ ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 3(ਓ) ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਣਨਾਵਾਂ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਆਰਮੀ ਐਕਟ, 1950, ਨੇਵੀ ਐਕਟ, 1957 ਅਤੇ ਏਅਰ ਫੋਰਸ ਐਕਟ 1950 ਦੇ ਅਧੀਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। ਆਖ਼ਰੀ ਗਣਨਾ ਭਾਵ (iv) "ਕੋਈ ਹੋਰ ਮਾਮਲਾ" ਹੈ, ਜੋ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ; ਅਜਿਹਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਗਣਨਾ ਬਹੁਤ ਵਿਆਪਕ ਹੈ ਜੋ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਬਾਕੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ "ਕੋਈ ਹੋਰ ਮਾਮਲਾ" ਸ਼ਬਦ ਹੋਰ ਤਿੰਨ ਗਣਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 3 (ਓ) ਦੇ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੋਣ ਦੀ ਪੂਰਵ-ਸ਼ਰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕਿਸੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸੇਵਾ

ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਜੋਂ ਸਮਝਣ ਲਈ, ਇਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

15. ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਤੱਥਾਂ ਤੋਂ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲੇ, ਰੱਖਿਆ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿਭਾਗ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ DGQA ਵਿੱਚ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੋ ਸਾਲ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ। 06.06.2007 ਨੂੰ, DGQA ਵਿੱਚ ਸਥਾਈ ਸੈਕੰਡਮੈਂਟ ਲਈ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਦਾਅਵੇ 'ਤੇ QASB ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ QASB ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਈ ਸੈਕੰਡਮੈਂਟ ਲਈ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। DGQA ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲੇ, ਰੱਖਿਆ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੰਗਠਨ ਹੈ ਅਤੇ DGQA ਦੇ ਚੋਣ ਬੋਰਡ ਨੇ ਕਿਸੇ ਫੌਜੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਸਥਾਈ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। DGQA ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਸਥਾਈ ਸੈਕੰਡਮੈਂਟ ਨਾ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਮਿਸ਼ਨਡ ਅਫਸਰ ਵਜੋਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੇ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਬੈਂਚ ਦੇ 2010 ਦੇ ਟੀ.ਏ. ਨੰਬਰ 125, ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਐਸ.ਬੀ. ਅਕਾਲੀ ਆਦਿ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਪਰੋਕਤ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਖੋਜ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਸੰਗਠਨ ਵਿੱਚ ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੀ ਚੋਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਸੀ। ਇਤਰਾਜ਼ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ AFT ਕੋਲ ਦਾਅਵੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਬੈਂਚ ਨੇ ਪੈਰਾ 12, 13, 14 ਅਤੇ 15 ਵਿੱਚ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਜਸਟਿਸ ਏ.ਕੇ. ਮਾਥੁਰ ਰਾਹੀਂ ਬੋਲਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੈ:

XXXXXX

"12. ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਐਕਟ, 2007 ਦੀ ਧਾਰਾ 3 (ਓ) ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ ਧਾਰਾ 2 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਸ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਕੋਲ ਆਰਮੀ ਐਕਟ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦਾ ਸੀਮਤ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹੈ, ਪਰ, ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ, ਜੋ ਰੱਖਿਆ ਖੋਜ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਸੰਗਠਨ (DRDO) ਦੁਆਰਾ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਲਈ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੀ ਚੋਣ ਨਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਇਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੁਪਰਸੈਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਰਮੀ ਐਕਟ ਜਾਂ ਨਿਯਮ, ਇਹ 23 ਨਵੰਬਰ, 1989 ਦੇ ਦਫਤਰੀ ਮੈਮੋਰੰਡਮ ਦੇ ਰੱਖਿਆ ਖੋਜ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਸੰਗਠਨ (DRDO) ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਹ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਖੋਜ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਸੰਗਠਨ (DRDO) ਦੁਆਰਾ ਚੋਣ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠ ਸਕਦਾ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਦਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਰੱਖਿਆ ਖੋਜ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਸੰਗਠਨ (DRDO) ਦੇ ਅਧੀਨ ਦੂਜੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ 23 ਨਵੰਬਰ 1979 ਦੇ ਦਫਤਰੀ ਮੈਮੋਰੰਡਮ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਆਰਮੀ ਐਕਟ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਕੋਲ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

13. ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਸੀਂ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਕੇਸ ਨੂੰ ਮਾਣਯੋਗ ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਦੇਣ ਤਾਂ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

14. ਇਸੇ ਤਰਜ਼ 'ਤੇ ਬ੍ਰਿਗੇਡੀਅਰ PJS ਰੰਗੜ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਗੇਡੀਅਰ ਆਨੰਦ ਸੋਲੰਕੀ (2010 ਦਾ ਟੀਏ ਨੰਬਰ 221) ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਥਾਈ

ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੁਆਲਟੀ ਅਸ਼ੋਰੈਂਸ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਕੋਲ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ 28 ਅਕਤੂਬਰ, 1978 ਦੇ O.M. ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਸੋਧਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ 18 ਫਰਵਰੀ 2008 ਦੇ O.M., 15 ਮਈ, 2008 ਦੇ ਪੱਤਰ ਅਤੇ 16 ਜੂਨ, 2008 ਦੇ ਸੂਚੀਬੱਧ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਨੂੰ 31 ਜਨਵਰੀ, 2008 ਦੇ ਸੂਚੀਬੱਧ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪੈਨਲ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੀਨੀਆਰਤਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਦੇਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

XXXXXX

15. ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ 28 ਅਕਤੂਬਰ, 1978 ਦੇ O.M. ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਨਾ ਕਰਨਾ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਕੁਆਲਿਟੀ ਅਸ਼ੋਰੈਂਸ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਰਮੀ ਐਕਟ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਤਹਿਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੀ ਚੋਣ ਨਾ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਨ 28 ਅਕਤੂਬਰ 1978 ਨੂੰ O.M. ਵਿੱਚ ਦੱਸੀਆਂ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਤਾਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਸੋਧੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਉਠਾਏ ਗਏ ਇਤਰਾਜ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਕੋਲ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਕੇਸ ਨੂੰ ਮਾਣਯੋਗ ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਭੇਜਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।
"

16. ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੁਆਰਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

17. ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਕਰਨਲ ਜੀ.ਐਸ. ਗਰੇਵਾਲ, (2014) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 303 ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, AFT ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਘਾਟ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇਹੀ ਸਵਾਲ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪੈਰਾ 3 ਵਿੱਚ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ: -

"3. ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਮੇਜਰ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਇਆ। ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਉਸ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਉਹ ਆਰਮੀ ਐਕਟ, 1950 ਦੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਆਮ ਅਭਿਆਸ ਹੈ ਕਿ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਰਮੀ, ਏਅਰ ਫੋਰਸ ਜਾਂ ਨੇਵਲ ਫੋਰਸ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਰ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿਭਾਗ, ਰੱਖਿਆ ਖੋਜ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਭਾਗ ਅਤੇ ਸਾਬਕਾ ਸੈਨਿਕ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਇੱਥੇ ਰੱਖਿਆ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿਭਾਗ ਨਾਲ ਚਿੰਤਤ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਕੋਲ ਕੁਆਲਟੀ ਅਸ਼ੋਰੈਂਸ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ (ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ "DGQA") ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਰੱਖਿਆ ਜਨਤਕ ਖੇਤਰ ਦਾ ਅੰਡਰਟੇਕਿੰਗ (DPSQ) ਵੀ ਹੈ। ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੂੰ 6-11-2004 ਨੂੰ ਮੇਜਰ ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਕੁਆਲਟੀ ਅਸ਼ੋਰੈਂਸ (DGQA) ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ, ਇਹ ਅਸਥਾਈ ਸੈਕੰਡਮੈਂਟ ਸੀ।

18. ਇੱਕ ਨੀਤੀਗਤ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ DGQA ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਦੇ ਦਾਅਵੇ 'ਤੇ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪਾਇਆ। ਉਸਨੇ ਨੀਤੀਗਤ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਐਸ.ਬੀ.ਅਕਾਲੀ ਆਦਿ (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ

ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੇ ਅਰਜ਼ੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਉਕਤ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਨੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੜਕਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (AFT) ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਰਾਹਤ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ DGQA ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਲਈ, ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਧਾਰਾ 3 (ਓ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੇਵਾ ਮਾਮਲੇ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੈਰਾ 26 ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ: -

“26. ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਭਾਟੀ ਲਈ ਆਪਣੀ ਦਲੀਲ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿਚ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (AFT) ਐਕਟ ਜਾਂ ਆਰਮੀ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਕੀਲ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਿਕਾਰਡ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਿਆ ਹੈ। ਦੂਜਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਨਾ ਤਾਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਬੈਂਚ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਬੈਂਚ ਦੇ ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਐਸ.ਬੀ. ਅਕਾਲੀ ਦੁਆਰਾ ਕੇਸ 1 ਵਿੱਚ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਆਰਮੀ ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਕੋਲ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੇਸ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹੈ। ਇਹ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਅਜਿਹਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ "ਸੇਵਾ ਮਾਮਲਿਆਂ" ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (AFT) ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 3 (ਓ) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਮੇਜਰ ਜਨਰਲ ਐਸ.ਬੀ. ਅਕਾਲੀ ਕੇਸ 1 ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਬੈਂਚ ਨੇ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ। ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਦੇ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਤਰੱਕੀ ਰੱਖਿਆ ਖੋਜ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਸੰਗਠਨ (DRDO) ਦੀ ਨੀਤੀ

ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਨਾ ਕਿ ਆਰਮੀ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ। ਇਸ ਲਈ, ਤੁਰੰਤ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਰਾਹਤ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ DGQA ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (AFT) ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 3 (ਓ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੇਵਾ ਮਾਮਲੇ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋ ਪਹਿਲੂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਭੇਜਣਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ।

XXXXXX

19. ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੀ ਉਕਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਜੀਐਸ ਗਰੇਵਾਲ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (AFT) ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੀ ਦਾਅਵਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ DGQA ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ, ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (AFT) ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ DGQA ਵਿੱਚ ਸਥਾਈ ਸੈਕੰਡਮੈਂਟ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਰਾਹਤ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਵੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। **ਮੁਹੰਮਦ ਅੰਸਾਰੀ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ (2017) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 740** ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਬਾਅਦ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਵੀ ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਬਾਰਡਰ ਰੋਡਜ਼ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਸਰਵਿਸ (BRES) ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਨਿਯੁਕਤ

ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਸੰਗਠਿਤ ਗਰੁੱਪ ਏ ਡੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਲਈ ਗੈਰ-ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਵਿੱਤੀ ਅਪਗ੍ਰੇਡੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਸਬੰਧਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਠੁਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਸਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ 2012 ਦੀ ਅਸਲ ਅਰਜ਼ੀ ਨੰਬਰ 102 ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸ ਕੋਲ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਦਾਅਵੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹੈ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਉਕਤ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਨੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੀ ਜਨਰਲ ਰਿਜ਼ਰਵ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਫੋਰਸ (GREF) ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਐਕਟ, 2007 ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ (ਕੰਟਰੋਲ, ਵਰਗੀਕਰਨ ਅਤੇ ਅਪੀਲ) ਨਿਯਮ, 1965 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਉਪਾਅ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਇਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ। ਉਪਰੋਕਤ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦੀ ਵੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕੀ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਐਕਟ, 2007 ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਹ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਵਿਵਾਦ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠੇਗਾ, ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਕੋਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਕਰਨਲ ਜੀ.ਐਸ. ਗਰੇਵਾਲ, (ਸੁਪਰਾ) ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪੈਰਾ 26 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਪੈਰਾ 29 ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ: -

XXXXXX

“ 29. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਜੀ.ਐਸ. ਗਰੇਵਾਲ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੇਵਲ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਉੱਤਰਦਾਤਾ 1950 ਦੇ ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਕੋਲ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੇਸ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹੈ। ਇਹ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਅਜਿਹਾ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ 2007 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 3(ਓ) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ "ਸੇਵਾ ਮਾਮਲੇ" ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

20. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪੈਰਾ 33 ਅਤੇ 34 ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਹੈ:-

"33. ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (AFT) ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਜਨਰਲ ਰਿਜ਼ਰਵ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਫੋਰਸ (GREF) ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਕੋਰਟ ਮਾਰਸ਼ਲ ਫੈਸਲਿਆਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਥਿਤੀ ਵੱਖਰੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਧਿਆਇ VI ਦੇ ਉਪਬੰਧ ਅਰਥਾਤ ਅਪਰਾਧ, ਅਧਿਆਇ VII ਭਾਵ ਸਜ਼ਾ, ਅਧਿਆਇ X ਭਾਵ "ਕੋਰਟ ਮਾਰਸ਼ਲ" ਆਦਿ ਪੂਰੀ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਇੱਥੇ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਮਾਮੂਲੀ ਅਪਵਾਦਾਂ ਅਤੇ ਸੋਧਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਨਰਲ ਰਿਜ਼ਰਵ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਫੋਰਸ (GREF) 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, 1950 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਜੋ ਕੋਰਟ ਮਾਰਸ਼ਲ ਜਨਰਲ ਰਿਜ਼ਰਵ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਫੋਰਸ (GREF) ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੀਆਂ ਹਨ, ਨੂੰ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (AFT) ਅਤੇ ਕੋਰਟ ਮਾਰਸ਼ਲ ਫੈਸਲਿਆਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (AFT) ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਕਤ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ 1950 ਦੇ ਐਕਟ ਅਤੇ 2007 ਦੇ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਣਾਏ ਗਏ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹੋਵੇਗਾ। ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ, ਜਨਰਲ ਰਿਜ਼ਰਵ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਫੋਰਸ (GREF) ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (AFT) ਤੱਕ

ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਉਸੇ ਐਕਟ ਤਹਿਤ ਕੋਰਟ ਮਾਰਸ਼ਲ ਦੁਆਰਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਜੇ CCS (CCA) ਨਿਯਮ, 1965 ਤਹਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਿਭਾਗੀ ਕਾਰਵਾਈ ਰਾਹੀਂ ਜਨਰਲ ਰਿਜ਼ਰਵ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਫੋਰਸ (GREF) ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (AFT) ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜੁਰਮਾਨਾ 1950 ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਬਲਕਿ CCS (CCA) ਨਿਯਮ, 1965 ਦੇ ਤਹਿਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਅੰਤਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

34. ਉਪਰੋਕਤ ਤੋਂ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਥਿਤੀ ਜੋ ਉਭਰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (AFT) ਕੋਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ (i) ਜਨਰਲ ਰਿਜ਼ਰਵ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਫੋਰਸ (GREF) ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਮਾਰਸ਼ਲ ਫੈਸਲਿਆਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਇਕੱਲੇ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (AFT) ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਜੇ CCS (CCA) ਨਿਯਮ, 1965 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਵਿਭਾਗੀ ਕਾਰਵਾਈ ਰਾਹੀਂ ਜਨਰਲ ਰਿਜ਼ਰਵ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਫੋਰਸ (GREF) ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (AFT) ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭੜਕਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ; ਅਤੇ (ii) ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (AFT) ਕੋਲ ਜਨਰਲ ਰਿਜ਼ਰਵ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਫੋਰਸ (GREF) ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਜਾਂ ਵਿਕਲਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੱਖੇ ਗਏ "ਸੇਵਾ ਮਾਮਲਿਆਂ" ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

XXXXXX

21. ਉਪਰੋਕਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (AFT) ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਕਾਰਵਾਈ, ਜੋ ਕਿ ਆਰਮੀ ਐਕਟ, 1950 ਤੋਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਕੋਰਟ ਮਾਰਸ਼ਲ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਨਰਲ ਰਿਜ਼ਰਵ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਫੋਰਸ (GREF) ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਸਨ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ CCS (CCA) ਨਿਯਮਾਂ ਤਹਿਤ ਹੋਈ ਵਿਭਾਗੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਜਨਰਲ ਰਿਜ਼ਰਵ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਫੋਰਸ (GREF) ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਜਿੱਠਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (AFT) ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਭੜਕਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

22. ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦਿਆਂ, ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (AFT) ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜੋ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ QASB ਦੁਆਰਾ DGQA ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਸਥਾਈ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਸਥਾਈ ਨਿਯੁਕਤੀ ਲਈ, ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਆਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਥਾਈ ਸੈਕੰਡਮੈਂਟ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਅਰਥਾਤ 28.10.1978 ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਆਦੇਸ਼, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੇ ਓ.ਐਮ. ਮਿਤੀ 22.12.1993 ਵਿੱਚ। ਅਰਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੀ ਚੋਣ ਨਾ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਸੰਸਥਾ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਯਾਨੀ DGQA ਦੇ QASB ਦੁਆਰਾ।

23. ਇਸ ਲਈ ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਐਕਟ, 2007 ਦੀ ਧਾਰਾ 3 (ਓ) ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੇਵਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

24. ਅਪੀਲਕਰਤਾ, ਜੋ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਨੇ ਅੱਗੇ ਦੋ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ' ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਰਮੀ ਐਕਟ 1950 ਦੀ ਧਾਰਾ 27 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 33, ਜੋ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ: -

"27. ਪੀੜਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦਾ ਉਪਾਅ- ਕੋਈ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜੋ ਆਪਣੇ ਕਮਾਂਡਿੰਗ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਮਾਂਡਿੰਗ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਰਜ਼ੀ 'ਤੇ ਉਹ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਜਿਸ ਦਾ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੱਕਦਾਰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਉਚਿਤ ਅਥਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

33. ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਤਹਿਤ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਬਚਤ- ਇਸ ਅਧਿਆਇ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਜਾਂ ਨਿਯਮਤ ਸੈਨਾ, ਜਲ ਸੈਨਾ ਅਤੇ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਲਾਗੂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ।"

XXXXXX

25. ਧਾਰਾ 27 ਪੀੜਤ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਉਪਾਅ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਕਮਾਂਡਿੰਗ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਗਲਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮੌਜੂਦਾ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਕਮਾਂਡਿੰਗ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਕਿਸੇ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਕਿਸੇ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਧਾਰਾ 27 ਦੀ ਕੋਈ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੈ।

26. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 33 'ਤੇ ਆਉਂਦਿਆਂ, ਜੋ "ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਤਹਿਤ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਬੱਚਤ" ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਵਸਥਾ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਆਰਮੀ ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ

ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ।" ਅਜਿਹੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ:-

“(a) ਸਾਰੀਆਂ ਸਰਕਾਰੀ ਪੈਨਸ਼ਨਾਂ (ਫੌਜੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਸਮੇਤ) ਸਿਵਲ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੁਰਕੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹਨ; ਪੈਨਸ਼ਨ ਐਕਟ 1871 ਦੀ ਧਾਰਾ 11, ਸਿਵਲ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ 1908 ਦੀ ਧਾਰਾ 60 ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ (ਜੀ)

(b) NCOs ਜਾਂ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਜਾਂ ਭੱਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਰਸੀਦਾਂ 'ਤੇ ਮੋਹਰ ਲਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਇੰਡੀਅਨ ਸਟੈਂਪ ਐਕਟ, ਸ਼ਡਿਊਲ 1.

(c) ਡਿਊਟੀ 'ਤੇ ਜਾਂ ਮਾਰਚ ਦੌਰਾਨ ਨਿਯਮਤ ਫੌਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ, ਜੇ.ਸੀ.ਓਜ਼, ਡਬਲਯੂ.ਓਜ਼ ਅਤੇ ਓ.ਆਰਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ, ਪਰਿਵਾਰਾਂ, ਘੋੜਿਆਂ, ਸਾਮਾਨ ਅਤੇ ਆਵਾਜਾਈ ਨੂੰ ਨਹਿਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬਾਰਜ ਆਦਿ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ ਲਈ ਕੁਝ ਟੋਲਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਰੇ ਟੋਲ ਤੋਂ ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ; ਇੰਡੀਅਨ ਟੋਲਜ਼ (ਆਰਮੀ ਐਂਡ ਏਅਰ ਫੋਰਸ) ਐਕਟ 1901 ਦੀ ਧਾਰਾ 3।

27. ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਵਸਥਾ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਵਰਤਮਾਨ ਅਜਿਹਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਆਰਮੀ ਐਕਟ ਜਾਂ ਲਾਗੂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਧਾਰਾ 33 ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

28. ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੇ ਇਹ ਮੰਨਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਅਰਜ਼ੀ ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (AFT) ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਚਾਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਆਰਮਡ ਫੋਰਸਿਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ (AFT) ਨੇ ਸਮਰੱਥ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ

ਬਿਨੈਕਾਰ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਅਪੀਲ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਕਲਪਨਾ ਕੇ ਤ੍ਰਿਪਾਠੀ ਅਪੀਲ ਖਾਰਜ।

[2018] 4 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 575

ਆਦਰਸ਼ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਹਾਊਸਿੰਗ ਸੁਸਾਇਟੀ ਲਿਮਟਿਡ
ਬਨਾਮ
ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਹੋਰ
(2018 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 129)
ਫਰਵਰੀ 16, 2018
[**ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ, CJI ਅਤੇ ਸੰਜੇ ਕਿਸ਼ਨ ਕੌਲ, ਜੇ.**]

ਭਾਰਤ ਕਲਾ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ-ਅਨੁਛੇਦ 32- ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 4 ਤੋਂ 7 ਨੂੰ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ / ਇਮਾਰਤ / ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧੇ ਹਵਾਲੇ ਵਾਲੀ ਫੀਚਰ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਰਿਲੀਜ਼ ਕਰਨ/ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ - ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਫਿਲਮ ਨੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਅਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸਾਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਲੰਬਿਤ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ 'ਤੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ- ਕਿਹਾ ਕਿ : ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਫਿਲਮ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਮੁਕੱਦਮੇ ਜਾਂ ਗਲਤੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ- ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਲੀਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਨਾ ਕਿ ਕਲਪਨਾ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਥੀਏਟਰ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਜਾਂ ਸੈਲੂਲਾਇਡ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸਕ੍ਰਿਪਟ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ - ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਉੱਚਾ ਨਹੀਂ

ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ - ਕਿ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਕਿਸੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਜਾਂ ਸੰਕੇਤ ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਨਕਾਰਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰੇਗਾ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਰਜ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਿਆਰਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਇਸ 'ਤੇ ਲਗਾਈ ਗਈ ਕੋਈ ਵੀ ਪਾਬੰਦੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੰਕੀਰਣ ਅਤੇ ਵਾਜਬ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ -ਤੁਰੰਤ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਕੇਂਦਰੀ ਫਿਲਮ ਸਰਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਬੋਰਡ (CBFC) ਵੱਲੋਂ ਫੌਜ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮੈਂਬਰਾਂ ਜਾਂ ਸੁਸਾਇਟੀ-ਸਿਨੇਮੈਟੋਗ੍ਰਾਫ ਐਕਟ, 1952 ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ੰਕੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਖਾਰਜ ਕਰਦਿਆਂ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ

ਕਿਹਾ : 1. ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਫਿਲਮ ਅਪੀਲ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਮੁਕੱਦਮੇ ਜਾਂ ਗਲਤੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਲੀਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਨਾ ਕਿ ਕਲਪਨਾ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਥੀਏਟਰ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਜਾਂ ਸੈਲੂਲਾਇਡ 'ਤੇ ਇੱਕ ਲਿਪੀ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 8] [580-F-G]

575

XXXXXX

2. ਮਨੁੱਖੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੇਖਕ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ, ਵਾਕਾਂਸ਼ਾਂ, ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਨਕੀ ਪਾਤਰ ਵੀ ਬਣਾਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਆਮ ਆਦਮੀ ਕਲਪਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇੱਕ ਵਿਚਾਰ-ਪ੍ਰੇਰਕ ਫਿਲਮ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਜਾਂ ਕਿਸੇ

ਵੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸ਼ੁੱਧਤਾਵਾਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਇਹ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਚੇਤੰਨ ਜਾਂ ਉਪ-ਚੇਤਨ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਉਕਸਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਇਸ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸੀਮਾ ਹੋਣੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੀ ਸੀਮਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 10] [581-D-E]

3. ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਉੱਚਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਦਾ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਜਾਂ ਸੰਕੇਤ ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਨਕਾਰਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਿਆਰਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਪਲ ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਸਿਰਫ ਅਧਿਕਾਰ ਬਲਕਿ ਅਧਿਕਾਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਅਰਧ ਕੋਮਾ ਵਿੱਚ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਇਸ 'ਤੇ ਲਗਾਈ ਗਈ ਕੋਈ ਵੀ ਪਾਬੰਦੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੰਕੀਰਣ ਅਤੇ ਵਾਜਬ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਚ CBFC ਵੱਲੋਂ ਫੌਜ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੇਣ ਨਾਲ ਮੈਂਬਰਾਂ ਜਾਂ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ੰਕੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 17] [583-C-E]

ਵਾਇਕਾਮ 18 ਮੀਡੀਆ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ **2018 (1) ਸਕੇਲ 382 - ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕੀਤਾ**।

ਆਰ ਕੇ ਆਨੰਦ ਬਨਾਮ ਰਜਿਸਟਰਾਰ, ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ **(2009) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 106: [2009] 11 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1026**; ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਰਾਜੇਂਦਰ ਜਵਨਮਲ ਗਾਂਧੀ **(1997) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 386**: **[1997] 4 Suppl ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 68**; ਮੁਸ਼ਤਾਕ ਮੂਸਾ ਤਰੈਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ **(2005) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਆਨਲਾਈਨ Bom 385**; ਨਚਿਕੇਤਾ ਵਾਲਹੇਕਰ ਬਨਾਮ ਸੈਂਟਰਲ ਬੋਰਡ ਆਫ ਫਿਲਮ ਸਰਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਹੋਰ **(2018) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 778**; ਦੇਵੀਦਾਸ ਰਾਮਚੰਦਰ ਤੁਲਜਾਪੁਰਕਰ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ **(2015) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1: [2015] 7 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 853** – ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਕਿੰਗਸਲੇ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਪਿਕਚਰਜ਼ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਨਿਊਯਾਰਕ ਰਾਜ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਰੀਜੈਂਟਸ **360 U.S. 684, 688-89 (1959)** - ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

XXXXXX

ਆਦਰਸ਼ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਹਾਊਸਿੰਗ ਸੋਸਾਇਟੀ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ

577

ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨੀ ਹਵਾਲਾ

[2009] 11 SCR 1026	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ**	**ਪੈਰਾ 4**
[1997] 4 Suppl. SCR 68	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ**	**ਪੈਰਾ 5**
2018 (1) SCALE 382	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ**	**ਪੈਰਾ 8**
(2018) 1 SCC 778	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ**	**ਪੈਰਾ 9**
[2015] 7 SCR 853	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ**	**ਪੈਰਾ 13**

ਸਿਵਲ ਮੂਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: 2018 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 129.

ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 32 ਦੇ ਤਹਿਤ।

ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਵੱਲੋਂ ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਸੰਜੇ ਆਰ ਹੇਗੜੇ, ਰਵਿੰਦਰ ਕੇਸ਼ਵਰਾਓ ਐਡਸੁਰੇ, ਹਿਮਾਂਸ਼ੀ ਗੁਪਤਾ, ਸਾਗਰ ਐਨ. ਪਾਹੁਨੇ ਪਾਟਿਲ, ਪ੍ਰਾਂਜਲ ਕਿਸ਼ੋਰ, ਐਡਵੋਕੇਟ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।

ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ, CJI 1. ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ, ਇੱਕ ਰਜਿਸਟਰਡ ਸੁਸਾਇਟੀ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 32 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਸ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 4 ਤੋਂ 7 ਨੂੰ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ/ਇਮਾਰਤ/

ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧੇ ਹਵਾਲੇ ਵਾਲੀ ਫੀਚਰ ਫਿਲਮ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ 'ਅਯਾਰੀ' ਨੂੰ ਰਿਲੀਜ਼ ਕਰਨ/ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਉਚਿਤ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 14 ਅਤੇ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਕਤ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਫੀਚਰ ਫਿਲਮ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧੇ ਹਵਾਲੇ ਹਨ।

2. ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਸੰਜੇ ਆਰ. ਹੇਗੜੇ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਣ ਜਾ ਰਹੀ ਫਿਲਮ ਨੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਅਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸਾਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਲੰਬਿਤ ਪਏ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ 'ਤੇ ਕੁਝ ਅਸਰ ਪੈਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਅਖਬਾਰ ਦਾ ਲੇਖ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਸਕ੍ਰਿਪਟ ਕਿਵੇਂ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਾਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਸਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਅਕਸ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕਿਵੇਂ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਬਣਾਈ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਸਥਾਪਤ ਸਾਖ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਫਿਲਮ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਕਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖਣਗੀਆਂ ਪਰ ਅਸਲ ਚਿੱਤਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜੋ ਮੈਂਬਰਾਂ ਕੋਲ ਹੈ। ਹੇਗੜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ “ਰੀਲ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ” ਅਸਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਬਜਾਏ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰੇਗਾ।

XXXXXX

3. ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਫਿਲਮ 'ਅਯਾਰੀ' ਨੂੰ ਸਿਨੇਮੈਟੋਗ੍ਰਾਫ ਐਕਟ, 1952 (ਸੰਖੇਪਤਾ ਲਈ, ਐਕਟ ਲਈ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੇਂਦਰੀ ਫਿਲਮ ਸਰਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਬੋਰਡ

(ਸੰਖੇਪ CBFC ਲਈ) ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਕਤ ਬੋਰਡ ਨੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਦੇ ਉਪਾਅ ਵਜੋਂ ਫੌਜ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਸੁਝਾਅ ਵੀ ਲਏ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਸੈਂਸਰ ਬੋਰਡ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਦਲੀਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

4. ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ **ਆਰ.ਕੇ. ਆਨੰਦ ਬਨਾਮ ਰਜਿਸਟਰਾਰ, ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ**[1] 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਪੈਰਾ ਤੇ ਸਰਹਾਣਾ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਹ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ: -

"ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਅਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੀ ਕਵਰੇਜ ਦਾ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸਾਖ 'ਤੇ ਅਸਰ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸਾਖ 'ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਧਾਰਨਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉੱਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੌਰਾਨ, ਮੀਡੀਆ 'ਤੇ ਅਕਸਰ ਭੀੜ ਵਾਂਗ ਜਨਤਕ ਹਿਸਟੀਰੀਆ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਭੜਕਾਉਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਨਾ ਸਿਰਫ ਨਿਰਪੱਖ ਸੁਣਵਾਈ ਨੂੰ ਅਸੰਭਵ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਜਨਤਕ ਧਾਰਨਾ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਬਾਕੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੀਬਰ ਜਨਤਕ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਜੀ ਸਕੇਗਾ।

5. **ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਰਾਜੇਂਦਰ ਜਵਨਮਲ ਗਾਂਧੀ**[2] ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਇੱਕ ਅੰਸ਼ ਦਾ ਵੀ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ:

“ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੈਸ, ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਮੀਡੀਆ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਅੰਦੋਲਨ

ਦੁਆਰਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਆਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ।"

6. ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ **ਮੁਸ਼ਤਾਕ ਮੂਸਾ ਤਰੈਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ**[3] ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਬੰਬਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਕੁਝ ਹਵਾਲਿਆਂ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸ੍ਰੀ ਹੇਗੜੇ ਨੇ ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪੈਰਾਗ੍ਰਾਫਾਂ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ: -

“56. ਸੈਂਸਰ ਬੋਰਡ ਨੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਸਿਨੇਮੈਟੋਗ੍ਰਾਫੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 5 ਬੀ (2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਕਾਰਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ "ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਮਾਣਹਾਨੀ ਜਾਂ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਮਾਣਹਾਨੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਜਾਂ ਸ਼ਬਦ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ। ਇਹ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜੋ ਨਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸੈਂਸਰ ਬੋਰਡ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਜ਼ੂਅਲ ਜਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਈ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ 'ਤੇ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸੈਂਸਰ ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਮਾਣਹਾਨੀ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪੱਥਰ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ "ਮਾਣਹਾਨੀ" ਨੂੰ ਮਾਣਹਾਨੀ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੋਟੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਇਹ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਤ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਹਨ ਕਿ ਹਰ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਅਨੁਕੂਲ ਫਰਜ਼ ਜਾਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

---

[1] (2009) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 106

[2] (1997) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 386

[3] (2005) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. ਆਨਲਾਈਨ Bom 385

xxx xxx xxx

64. ਹਚਿਸਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਐਕਸ ਪਾਰਟ ਮੈਕਮੈਕਹੋਨ, ਜਿਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ (1936) ਆਲ ਇੰਗਲੈਂਡ ਲਾਅ ਰਿਪੋਰਟਾਂ (ਭਾਗ 2) 1514 ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਕਿੰਗਜ਼ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਹੈ: -

"ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿਨੇਮਾਘਰਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਅਤੇ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਡਿਸਟ੍ਰੀਬਿਊਟਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਨਸਨੀਖੇਜ਼ ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕਰਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਘਨ ਪਵੇ।

65. ਇਸ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁਕਮ ਜਾਂ ਪਾਬੰਦੀ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਕੋਈ ਠੋਸ ਰਿੱਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰ 'ਚ ਇਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੇਸ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਿਰਪੱਖ ਸੁਣਵਾਈ, ਜੋ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਪਹਿਲੂ ਹੈ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜਾਣਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦਾ ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ ਅਤੇ ਉਮੀਦਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੁਵਿਧਾ ਦਾ ਸੰਤੁਲਨ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੋਕ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਰੋਕ ਸੀਮਤ ਮਿਆਦ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ

ਨਾਲ ਹੀ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਅਜਿਹੇ ਸੰਜਮ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੀ ਵਪਾਰਕ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਹੈ ਜੋ ਸੈਕੰਡਰੀ ਹੈ। ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਅਤੇ ਵੱਕਾਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਨਾ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਦਰਸ਼ਕ ਉਸਦੇ ਅਪਰਾਧ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਰਾਏ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

XXXXXX

66. ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਸਮਾਪਤ ਕਰੀਏ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੇਖਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਕਿ ਇਹ ਮੁਕੱਦਮਾ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਰਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚਾਈ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਨੂੰ ਸਥਾਈ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਵਜੋਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਅਤੇ ਹਿੰਸਾ 'ਤੇ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਨਿਆਂ ਨਾ ਸਿਰਫ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਵੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਸਮਾਜ ਨਿਆਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਸਥਿਰਤਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਨਿਆਂ ਦੀ ਧਾਰਾ ਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇ ਸਾਫ਼ ਰੱਖਣਾ ਪਏਗਾ। ਇਹ ਵੀ ਓਨਾ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਦੋਸ਼ੀ ਹੋਵੇ, ਨੂੰ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਹੋ ਸਕੇ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਵੀ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਕਿ ਫਿਲਮ ਦੀ ਰਿਲੀਜ਼ ਦਾ ਨਿਆਂ ਦੇ ਨਿਰਪੱਖ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਅਕਸ 'ਤੇ ਵੀ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੇ ਉਸ ਹੁਕਮ ਲਈ ਕੇਸ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਜੋ ਉਸਨੇ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਮੰਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਫਿਲਮ ਦੀ ਰਿਲੀਜ਼ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਅਪਮਾਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮਾਣਹਾਨੀ ਹੋਵੇਗੀ।"

7. ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਸ੍ਰੀ ਹੇਗੜੇ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਮਲਾ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਫਿਲਮ ਦੀ ਰਿਲੀਜ਼

ਨਾਲ ਨਿਆਂ ਦੀ ਧਾਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਲਮ ਦੀ ਰਿਲੀਜ਼ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਮੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਹੇਗੜੇ ਨੇ ਪੂਰੀ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਬੰਬਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਸੀਂ ਉੱਪਰ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਬੰਬਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਲਿਸ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸਿਧਾਂਤ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਕਾਰਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਉਕਤ ਕੇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

8. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਫਿਲਮ ਮੁਕੱਦਮੇ ਜਾਂ ਅਪੀਲ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ 'ਗਲਤੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ' ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਲੀਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਨਾ ਕਿ ਕਲਪਨਾ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਥੀਏਟਰ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਜਾਂ ਸੈਲੂਲਾਇਡ 'ਤੇ ਇੱਕ ਲਿਪੀ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ **ਵਾਇਕਾਮ 18 ਮੀਡੀਆ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ**[4] ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਦਾ ਇੱਕ ਪੈਰਾ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਫਿਲਮ ਦੀ ਰਿਲੀਜ਼ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ 'ਪਦਮਾਵਤ'। ਇਹ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ: -

---

[4]2018 (1) ਸਕੇਲ 382

ਆਦਰਸ਼ ਕੋਆਪਰੇਟਿਵ ਹਾਊਸਿੰਗ ਸੋਸਾਇਟੀ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ
[ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ, CJI] 581

"ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿਨੇਮਾ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਕ ਜਨਤਕ ਮਾਧਿਅਮ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਆਪਣਾ ਦਰਜਾ ਹੈ। ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਸੈਂਸਰ ਬੋਰਡ ਹੈ ਜੋ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਸਕ੍ਰੀਨਿੰਗ ਲਈ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੇਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਐਕਟ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਇਸ

ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਣਾਏ ਗਏ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਕੈਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਨਸਲੀ, ਧਾਰਮਿਕ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸਮੂਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਅਪਮਾਨਜਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਜਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਸਬੰਧਤ ਅਥਾਰਟੀ ਨੇ ਜਨਤਕ ਆਦੇਸ਼ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।"

9. ਨਚਿਕੇਤਾ ਵਾਲਹੇਕਰ ਬਨਾਮ ਸੈਂਟਰਲ ਬੋਰਡ ਆਫ ਫਿਲਮ ਸਰਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਹੋਰ[5] ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇੱਕ ਫਿਲਮ ਜਾਂ ਡਰਾਮਾ ਜਾਂ ਨਾਵਲ ਜਾਂ ਕਿਤਾਬ ਕਲਾ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਕਲਾਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦੀ ਆਪਣੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਮਨਾਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਵਪੂਰਨ ਮਨਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੂਲੀ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

10. ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੇਖਕ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ, ਵਾਕਾਂਸ਼ਾਂ, ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਨਕੀ ਪਾਤਰ ਵੀ ਬਣਾਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਆਮ ਆਦਮੀ ਕਲਪਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇੱਕ ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਫਿਲਮ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸ਼ੁੱਧਤਾਵਾਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਇਹ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਚੇਤੰਨ ਜਾਂ ਉਪ-ਚੇਤਨ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਉਕਸਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਇਸ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸੀਮਾ ਹੋਣੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੀ ਸੀਮਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

11. ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਜੋੜ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਢੰਗ, ਵਿਵਹਾਰ ਅਤੇ ਤਰੀਕੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੋਲਣ ਲਈ ਚੁੱਪ ਦੇ ਢੰਗ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਅਰਧ-ਮੇਲੋਡਰਾਮੈਟਿਕ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਵਿਧੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਵੇਗਾ। ਇਹ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਸੋਚ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

12. ਵਿਦਵਾਨ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਸ੍ਰੀ ਹੇਗੜੇ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ 'ਤੇ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਲਗਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕੁਝ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਅਕਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇ ਕੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਅਕਸ ਅਤੇ ਵੱਕਾਰ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ।

13. ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ **ਦੇਵੀਦਾਸ ਰਾਮਚੰਦਰ ਤੁਲਜਾਪੁਰਕਰ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ**[6] ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਲਈ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਕਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਸਵਾਲ ਕਾਵਿ ਲਾਇਸੈਂਸ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ "ਕਾਵਿ ਲਾਇਸੈਂਸ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਕਦੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਲਾਇਸੈਂਸ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਅਥਾਰਟੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਕਵੀ ਨੂੰ ਲਾਇਸੈਂਸ ਦਿੰਦੀ ਹੈ; ਕਿਉਂਕਿ ਕਵੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਦੱਸਦਿਆਂ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਵੀ ਆਪਣੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸੰਕਲਪ ਦੁਆਰਾ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਮਿਥਿਹਾਸ ਤੋਂ ਪਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲੁਕਾਉਣ ਲਈ ਹਕੀਕਤ ਤੋਂ ਦੂਰ ਜਾਣ ਲਈ ਸੁਤੰਤਰ ਹੈ ਜੋ ਬਿਲਕੁਲ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਵਿਅੰਗਾਂ, ਵਿਅੰਗਾਂ, ਬਦਨਾਮ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆਵਾਂ ਵਿੱਚ ਗੰਭੀਰ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ; ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਤੁਲਨਾਵਾਂ, ਰੂਪਕਾਂ, ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਓ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਸੈਂਡਵਿਚ ਨਾਲ ਕਰੋ ਜੋ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਖਾਧਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪਿਆਜ਼ ਛਿੱਲਣ ਵਰਗੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਸਮਾਜ ਇਕ ਸਟੂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜੋ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਸਮਾਨ ਵਿਚ ਘੁੰਮ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਹੇਠਾਂ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਵਿਚ ਤਰਕ ਨੂੰ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦੇ।

---

[5] (2018) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 778

[6] (2015) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 1

XXXXXX

14. ਇਸ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇੱਕ ਕਾਵਿ ਲਾਇਸੈਂਸ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਨਿਯਮਾਂ ਤੋਂ ਭਟਕ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਾਂ ਹੋਰ ਸਮੂਹਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਭਾਸ਼ਾਈ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਸਿੰਟੈਕਸ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਸੀਂ ਲਾਭ ਨਾਲ ਨੋਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਵਿਵਾਦ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਆਈਪੀਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 292 ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਦਖਲ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਮੈਂ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ" ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਗਈ ਭਾਸ਼ਾ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਅਸ਼ਲੀਲ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਪਿਤਾ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਭਾਸ਼ਾ ਵਰਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਵਿਤਾ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਸਨੇ ਵਰਤੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦਾਂ ਕਰਕੇ ਉਪਰੋਕਤ ਸਲੋਕ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਕਰਨਾ ਬੁੱਧੀਮਾਨਸਮਝਿਆ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪੂਰੇ ਵਿਵਾਦ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਅਸ਼ਲੀਲਤਾ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦਾ ਨਿਰਣਾ "ਸਮਕਾਲੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼ ਟੈਸਟ" ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਪ੍ਰਤੀਕ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸ਼ਲੀਲ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ "ਸਮਕਾਲੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਸਟੈਂਡਰਡ ਟੈਸਟ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਡਿਗਰੀ ਟੈਸਟ" ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ "ਸਮਕਾਲੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼ ਟੈਸਟ ਵਧੇਰੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ, ਵਧੇਰੇ ਡਿਗਰੀ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਸਮਕਾਲੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਸਟੈਂਡਰਡਜ਼ ਟੈਸਟ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੀ ਪਾਸ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ ਜੇਕਰ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀਕ ਜਾਂ ਸੰਕੇਤ ਜਾਂ

ਅਸਲੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਕਰਦੇ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਸ਼ਲੀਲ ਹਨ।

XXXXXX

15. ਅਜਿਹਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਕਵੀ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਬਚਾਅ ਰੱਖੇ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਅਤੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਈਪੀਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 292 ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨੂੰ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

16. ਸਾਡੀ ਸੋਚੀ ਸਮਝੀ ਰਾਏ ਅਨੁਸਾਰ, ਵਿਦਵਾਨ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਸ੍ਰੀ ਹੇਗੜੇ ਦੁਆਰਾ ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਰੱਖੀ ਗਈ ਨਿਰਭਰਤਾ ਕੋਈ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਉਕਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਇਸ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

17. ਇਸ ਮੋੜ 'ਤੇ, ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਉੱਚਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਜਾਂ ਸੰਕੇਤ ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਨਕਾਰਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰੇਗਾ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਰਜ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਿਆਰਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਪਲ ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਸਿਰਫ ਅਧਿਕਾਰ ਬਲਕਿ ਅਧਿਕਾਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਅਰਧ ਕੋਮਾ ਵਿੱਚ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ 'ਤੇ ਲਗਾਈ ਗਈ ਕੋਈ ਵੀ ਪਾਬੰਦੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੰਕੀਰਣ ਅਤੇ ਵਾਜਬ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਅਸੀਂ ਇਹ ਸੋਚਣ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹਾਂ ਕਿ ਫੌਜ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-

ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ CBFC ਵੱਲੋਂ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੇਣ ਨਾਲ ਮੈਂਬਰਾਂ ਜਾਂ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ੰਕੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

18. ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ **ਕਿੰਗਸਲੇ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਪਿਕਚਰਜ਼ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਬਨਾਮ ਨਿਊਯਾਰਕ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਰੀਜੈਂਟਸ**[7] ਦੇ ਇੱਕ ਸਪਸ਼ਟ ਉਦਾਹਰਣ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੋਟਰ ਸਟੀਵਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ: -

"ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਜਾਇਜ਼ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੋਸ਼ਨ ਪਿਕਚਰ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਨੈਤਿਕ ਮਿਆਰਾਂ, ਧਾਰਮਿਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕੋਡ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਗਲਤ ਧਾਰਨਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਰਵਾਇਤੀ ਹਨ ਜਾਂ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਇਸ ਰਾਏ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਭਚਾਰ ਕਈ ਵਾਰ ਸਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਮਾਜਵਾਦ ਜਾਂ ਇਕੱਲੇ ਟੈਕਸ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ। ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਅਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ਯੋਗ ਹੈ।

---

[7] 360 U.S. 684, 688-89 (1959)

XXXXXX

19. ਵਰਤਮਾਨ ਮਸਲੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਮੰਨਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਇਤਿਹਾਸ ਆਜ਼ਾਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਉਹ ਸਰੀਰਕ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਮਾਨਸਿਕ ਜਾਂ ਅਧਿਆਤਮਿਕ। ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕਤਾ ਉਸ

ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੇ ਜਾਂ ਜੰਜੀਰਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੇ ਨਾ ਜਾਣ ਜਾਂ ਪਿਛਲੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਨਾ ਬਣਨ ਅਤੇ ਦੱਬੇ ਹੋਏ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਨਵੇਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਪੂਰਨ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਿਹਨਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਹੈ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਬਣਨ, ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਆਪਣੇਪਣ ਵੱਲ ਅਤੇ ਸਾਧਾਰਨ ਧਾਰਨਾ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਸੰਕਲਪ ਵੱਲ ਜਾਣ ਦਾ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦਾ। ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਬੁੱਧੀ ਉਸ ਦੀ ਸੋਚਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਟੀਚੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰਹਿਣ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਟੀਚਿਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡਦੀ ਹੈ।

20. ਜੇ ਅਸੀਂ ਸ੍ਰੀ ਹੇਗੜੇ ਦੀ ਸਪੁਰਦਗੀ ਦੇ ਆਖਰੀ ਨੁਕਤੇ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਨਿਭਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਹੋਵਾਂਗੇ। ਉਹ ਸੁਝਾਅ ਦੇਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਫਿਲਮ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਨੂੰ ਇੱਕ ਡਿਸਕਲੇਮਰ ਜੋੜਨ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸਮਾਜ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਆਖਰਕਾਰ ਫਿਲਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਪਹਿਲੀ ਝਲਕ 'ਤੇ ਉਪਰੋਕਤ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਾਫ਼ੀ ਆਕਰਸ਼ਕ ਲੱਗ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਹੋਰ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ 'ਤੇ, ਜੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਹਿਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਗੁੰਮਨਾਮੀ ਵਿੱਚ ਪਿਘਲਣਾ ਪਏਗਾ। "ਡਿਸਕਲੇਮਰ" ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸੈਂਸਰ ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਜੋ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਥਾਰਟੀ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ, ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਡਿਸਕਲੇਮਰ ਜੋੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਆਂ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਵੀ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ, ਨਿਰਮਾਤਾ ਜਾਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਲਈ ਕੋਈ ਅਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਜੋੜਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਡਿਸਕਲੇਮਰ ਨੂੰ ਜੋੜਨਾ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰਾ ਸੰਕਲਪ ਹੈ। ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਨੂੰ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਫਿਲਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਡਿਸਕਲੇਮਰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿਣਾ ਅਥਾਰਟੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਸ੍ਰੀ ਸੰਜੇ ਹੇਗੜੇ ਨੇ ਸਹੀ ਦਿਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹਾਂ।

21. ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਮੈਰਿਟ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਖਾਰਜ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਅੰਕਿਤ ਗਿਆਨ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਖਾਰਜ।

ਡਿਸਕਲੇਮਰ: - ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਨ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

Prabhat Kiran, Advocate
D/923/2000
Bar Council of Delhi